

episcopus
de Viribus inci-
ta mentis ac sti-
mulis.

II f
817.

F. N. F. C. M. C.

VT

ACTVI VALEDICTORIO

IVVENIS EXIMII ATQVE POLITIORIS HVMANITATIS
HAVD EXPERTIS,

CAROLI GOTTLOB WORMII,

CHEMNICENSIS,

VENERABILES DOMINI INSPECTORES SCHOLAE

ATQVE ALII VIRI, QVI CHEMNICII NOSTRI SVNT LVMINA, DOCTRINA AC MERITIS PRÆSTANTES,

AVDITA NONA MARTINA,
IN SCHOLAE AVDITORIO PRIMO,
DIE NOVEMBRIS SEPTIMO ET DECIMO,

INTERESSE BENEVOLE VELINT,
MAGNO ROGAT OPERE

M. Daniel Müllerus,

Rect. Schol. Chemnic.

CHEMNICII,
LITTERIS STOESSELIANIS A. MDCCXXXIX.

* * *

Uemadmodum equi, sponte etiam currentes, subditis calcaribus, vehementius atque incitatus ad meram feruntur: ita etiam inueniuntur homines, qui, si vel maxime a virtute minus aliena sint mente, per incitamenta certa, quasi calcaria quaedam, ad eam magis sectandam, infligantur. De his virtutis, paullo latius etiam acceptae (a), ita, ut gentibus plenioris Dei cognitione carentibus tribui queat, incitamentis praefari hic nonnulla, commoda mihi oblata occasione, constitui. Ac ne diu extra oleas vagari videar, prima omnium ac palmaria incitatio est ipse sacer codex, summum illum Deum, qui totam hancce vniuersitatem condidit, auctorem agnoscens. Quod si Rex vel Princeps terrae huius, qui alios potentia multum exsuperat, praecipit aliquid; sane mandatum eius tantum habet ponderis, ut, qui ipsi sunt subiecti, ad expediendum illud cito aduolent. Deus autem, cui nemo Principum par est, secundusque nemo, suo mandato magis nos ad virtutem debet impellere. Legere quidem me memini, nescio ubi, vocem ἀρετῆς in sacris noui foederis libris non inueniri, & ita quoque excitationem ad ἀρετὴν, minime reperiri. Verum ita qui iudicat, se in legendis scriptis sacris non adeo versatum esse, clare satis indicat. Paulus enim, diuinus ille scriptor, si bona quaeuis ac honesta Philippenfibus, & omnibus simul Christi adfectatoribus commendat, inter alia ita (b) pergit: εἰς τὴν ἀρετὴν, εἰς τὴν ἐπιτιμίαν, ταῦτα λογίζεσθε. Mentionem etiam inicit τὴν ἀρετὴν (c), item τὴν ἀρετὴν (d), Petrus; verum ibi ad Deum spectat istud elogium, & illa maxime Dei gratia intelligitur, qua homines deperditos redemit, vel, ut explicat interpretum non nemo, sapientia, misericordia, iustitia, potentia, sanctitas & veritas. At sufficit nobis vicus ille Pauli locus ad virtutem adamandam, vel, quod idem fere est, ad pietatem colendam (e) efficaciter incitans grauiterque impellens. Accedit ad lacrum illud verbum sana ratio, cuius reliquiae cuius homini insunt, suadentes atque vrgentes, ut homo non nisi bona, pulchra & honesta, non vero turpia efficiat. Sic ad virtutem, manu quasi porrecta, ducit hominem mentis sanitas; a vitiorum colluue, manu quasi iniecta, retrahit. Non video, vnde gentium philosophi ad vnum fere omnes virtutem cognoscere, cognitam luculenta ratione describere, ad descriptam exhortari diligenter potuerint, nisi sana ratio aliquas ipsi suppetias tulisset. Vnde & Cicero non Oratorum modo, sed Philosophorum etiam, inter laeinos, princeps, virtutem esse habitum rationi consentaneum dixit (f). Si integrum mihi est, aliquorum tantummodo ex magno illo sapientum grege cogitata de virtutis indole exponam. Ille ingenii & doctrinae princeps Plato virtutem esse sanitatem quandam (mentis) & pulchritudinem, & bonam animi constitutionem statuit (g). Ex sententia eiusdem Platonis ita depinxit (h) illam Alcibiades: Virtus est affectio animi perfecta & optima, hominem ornatam, praestantem & idoneam reddens, tum ad dicendum, tum ad agendum, siue solus agat, siue cum aliis. Simili fere ratione Apuleius scripsit (i): Virtutem Plato habitum esse sensit mentis optima & nobiliter figuratae, cetera. Aristoteles quanquam cum Platone in eo consentiat, quod virtus donum quoddam & beneficium Deorum sit; simul tamen eam a ratione sana, optimum inter duo extrema eligente, deriuat: id quod, cum aliorum philosophorum de origine virtutis placitis, vberius exponere superfedeo; ad unicum Confucium, qui, diu ante Christum mundo datum, distinctam boni mali que cognitionem, praequa ratione sana, docuit, rationisque huius culturam continuam praecipit, non nescius, appetitus in ordinem redigi haud posse, nisi homo in vero boni amore, & in vero mali odio stabiliatur. Plenius mentem Confucii de virtute, sanae rationis ope adsequenda, proferre, operae pretium est: verum quia scripti huius angustia, vel ordiri hic eiusmodi telam, multo magis

(a) Pertinet huc distinctio virtutis naturalis & supernaturalis, de cuius convenientia & differentia agit Da. D. Io. Gortl. Pfeifferus in Dissert. peculiari, quae excipitur in Nouis Literaribus Germ. 2. 1708. p. 190.
(b) Philipp. II. 8. (c) 2. Petr. I. 3. (d) 1. Petr. II. 9. (e) Virtutem veram non nisi per pietatem perfici putant nonnulli. Vide Acta Erud. Tom. V. Supplement. p. 470. (f) Lib. II. de Inuent. cap. 12.
(g) Lib. IV. de Republica circa finem. (h) in Institut. ad Doctrin. Platonis, cap. 31. (i) Lib. II. de Dogmat. Platonis. Mentem Platonis de virtute declarat etiam Magnus Daniel Omeisius in Ethica Platonica, pag. 34. seqq.

pertere prohibet: commendandi omnino sunt sciendi cupidis viri duo longe celeberrimi, qui, vt alios hac de re accuratius instruerent, multum operae insumerunt, *Georgius Bernhardus Balfingerus* (k), nec non *Christianus Wolffius* (l). Ex paucis hūc patere, credo, potest, virtutis semina esse in quouis homine: quae nisi malitiose proterantur atque conculcentur, exerescere & fructus ferre laetos valent. Superest sane aliquid luminis, quod nisi proterue extinguatur, viam ad honestatem virtutemque sedulis monstrat scrutatoribus. Haud obsecrum hoc fuit *Senecae*, homini non Christiano, sicuti renur nonnulli (ex quorum opinione cum Paulo, fido Christi ministro, commercium habuit literarium) sed pagano, *virtus* inquiringi (m), *in omnium animos lumen suum immittit: etiam qui non sequuntur, eam vident*. Alibi *Seneca* idem mentem suam ita explicat (n): *Virtus in medio posita neminem dedignatur, qui modo se dignum illa iudicauerit*. Prouehor ad aliud virtutis incitamentum, quod in ipsa virtutis pulchritudine, praestantia ac splendore reperire me existimo. Quis est, quem non ad se trahant res pulchrae atque elegantes? Si quid est, quod forma atque splendore reliqua superat, illud ab vnoquoque magni aestimatur atque in deliciis habetur. Jam vero omnem corporis venustatem atque dignitatem multum antecellit illa, quae animae a virtute accedit. *Vt enim obscuratur & offunditur* (licet hic Ciceronis verbis (o) *vti luce solis lumen lucernae: sic rerum in corpore sitarum aestimatio splendore virtutis & magnitudine obscuretur & obruatur atque intereat necesse est*. Nil pulchrius nonnullis ducitur auro atque argento: sed longe aliter sentit *Sallustius* virtutem his praefereus verbis (p): *Diuitiarum atque formae gloria fluxa atque fragilis est; virtus clara aeternaque habetur*. Et quanquam etiam aliqui adeo coecutiunt mente, vt pulchritudinem hanc non conspiciant; siquidem non nemo in Anglia audacter affirmat, *virtutem inanem esse chimaeam atque commentum humanum, quo legum latores & Philosophi ciuibus subdole imposuerint*: satis tamen stolidi haec opinio a sagacioribus, praecipue ab *Alexandro Innys* (q) confurata est. Extat epistola nec breuis nec leuis Angli cuiusdam ad *Deistam de Pulchritudine & Excellentia Virtutis Moralis* (r), in qua contra eos, qui priuatae utilitatis amore omne virtutis incitamentum absoluū putauerant, pugnat, ac porius internam virtuti dignitatem vindicat, qua prudentiores alliciat, etiamsi nullo prorsus praemio commendaretur. Concedo auctori huic, virtutem, sine vilo si esset praemio, rem esse optimam, pulcherrimam ac propter se expetendam. In eo enim Scriptores tantum non omnes consentiunt, virtutem ipsam sibi esse mercedem; qua de ea uis recte cecinisse (s) *Sulmonensem* credunt Poeram:

*Iudice me, mercede caret, per seque petenda est
Externis virtus incommutata bonis.*

Quid autem verat, concipere sibi virtutem tanquam Reginam & opulentissimam & liberalissimam, praemia cultoribus suis tribuentem haud parua? Quid verat virtutem ac pietatem cum *Paulo* ira depingere, vt altera manu vitae huius bonā, alterā beatam immortalitatem largiatur (t)? Praemia eiusmodi complura recenset (u) doctissimus *Belga, Ruardus Andala*, *amicitiam cum bonis, dignitatem, felicitatem ciuilem, amicitiam cum Deo, pacem animi, ipsam virtutem, & tandem veram atque aeternam vitae felicitatem*. Quod si ergo verius nihil est, quam virtutem suis haud destitit praemiis; quis quaeuo adeo auersus est a veritate, vt non lubens fateatur, ea quoque ad virtutis incitamenta esse referenda. Ad haec quoque iure suo pertinere credas praeclaros patres, auos, maiores, nec non alios propinqua cognatione coniunctos. Si qui illarum virtutum igniculos iamdudum extinctos conueniunt, inflammantur & ipsi atque impelluntur, vt eidem, qua maiores, vel dudum demortui vel superstites inelaruere, virtuti se mancipent. Ego certissime

(k) in Specimine Doctrinae Veterum Sinarum Moralis & Politicae. (l) In Oratione de Sinarum Philosophia Practica. (m) Lib. IV. de Benefic. cap. 17. (n) in Consolat. ad Polyb. cap. 36. (o) Lib. III. de Finibus. (p) in Praefatione Belli Caecilianii. (q) in Aretologio siue inquisitione virtutis moralis. Vide Acta Erud. an. 1732. p. 214. (r) Vide Acta Erud. an. 1730. p. 380. seqq. (s) Lib. II. de Pont. Eleg. 3. (t) i. Tim. IV, 8. (u) in Syntagma Theologico-Physico-Metaphysico. Vide Acta Erud. an. 1711. p. 124.

JK II 817

V018
X 3578139

mihī persuādeo, non parū in venīs Tobīae iunioris ebullīsse sanguīnem, quē ore Gabelis egregīam hanc patris laudem (x) perciperet: *Tu pī, iusti, Deūque reuerentis patris es filius.* Neque haec mea solius est sententia. Venuſinus Poēta iam olim ita lenſit canens: *Fortes creantur fortibus ac bonis: est in iuuenis, est in equis patrum Virtus, nec imbellem feroces Progenerant aquilae columbam.* Vnum virtutis incitamentum adiciendum hic puto, nomen scilicet idem, eorum etiam, qui cognatione nos plane nulla contingunt. Scilicet si cui nomen cum viro claro commune est, haec ipsa nominis communitas animum paullo generosiorē accendit, vt ad eandem grassari laudem incipiat. Quāeri hic posset, num etiam nominibus aliqua vis inſit. Creditum hoc olim fuit; quare veteres de nominibus imponendis, vti, praeter ceteros, *Julius Caesar Scaliger* docet (z), vehemēter laborarunt. Neque creditu difficile est, nostris etiam temporibus, fauere aliquos anili superstitioni, quae nomina certa chartae inscripta & collo suspensa febrem vel arcerē vel pellere, aliaque mala auertere, probabile satis iudicat. At sicuti haec nominum vis vana fīctaque est: sic illa, de qua paullo ante scripsi, eamque quoddam virtutis quasi incitabulum nomināui, vera saepius fuit deprehēsa. Egregia haec de re *Io. Loccenii* sunt (aa) verba: *Non exiguus est virtutis stimulus in generosis animis nomen ipsius cum excellenti viro commune, vel rei insignioris notam continens. Cuius enim personae vel rei nomen participant, eius facta decoraque aemulari student.* Post adductum Hesiodi testimonium pergit haec de re *Loccenius* ita: *Inter Stoicorum placita erat, vt vnusquisque suo nomine admonitore vteretur, qua de re extat Epicteti dissertatio apud Ariānum Lib. II. Dissert.* Haec causa etiam *Alexandrum M.* permouit, vt, cum petram arduam, in India tunc versans, occupare vellet, triginta iuuenibus fortissimis, ad hoc negotium destinatis, cum *Choro* praeficeret *Alexandrum* quendam, quem ut nominis, quod sibi cum eo commune esset, admonuit (bb). Haec causa quoque est, quae Iuuenem eximium & polioris humanitatis haud expertem

Carolū Gottlob Wormium, Chemnicensem,

illexit, vt, cum patriae scholae vltimum dicere Vale, atque altiora adgredi vellet, Virum sui nominis Celeberrimum, *Olaum Wormium* (cc) accuratius considerare constituerit. Spes enim haud vana eum mulcet, fore, vt similitudine nominis ad constantem probitatem, ad maiorem in studiis ardorem & ad honesta quaeuis porro adducatur. Et spero ego omnino, hanc spem ipsius non fore irritam. Nam praeter *Olaum Wormium*, vtrumque, domestica habet exempla, Patrem Praenobilissimum, Consulem de vrbe nostra bene meritum merentemque, nec non Fratrem Excellentissimum, Iuris Vriusque Doctorem, & caussarum Patronum Dresdae honore florentem, quorum nomina iurentis adspiciat oculis, atque per ea quotidiana in virtute vera, non laruis virtutis (dd), doctrinaque incrementa capiat. Quod spero, hoc etiam toto animo opto, vt nimirum *Wormiani* nominis recordatione in pectore illius ea flamma crescat, quae non prius federet, quam aequate se praestantia Viros, quibus idem & fuit & est nomen, cernat. Sic metam praefixam feliciter contingat. Antē discessum, *Olaum*, quem superius dixi, *Wormium*, oratione latina, quam sine meo auxilio bene elaboratam mihi obtulit, laudabit, & carmine germanico patriam valere iubebit. Cum votis meis, quibus nihil ipsi non boni precor, sua coniunget carmine germanico amicus eius coniunctissimus

Jobannes Salomo Heroldus, Ober-Lungauiz, Schoenburgicus,

praemissa oratione latina, qua amicitiam, quae Damoneminter & Psychiam fuit, praedicabit. Vos *Patrōni ac Fautores* ea, qua decet, Colendi veneratione, maximo rogito opere, vt discedentem frequentes audiatis, & hac praesentia honorifica, placere vobis virtutis amorem, declaretis.

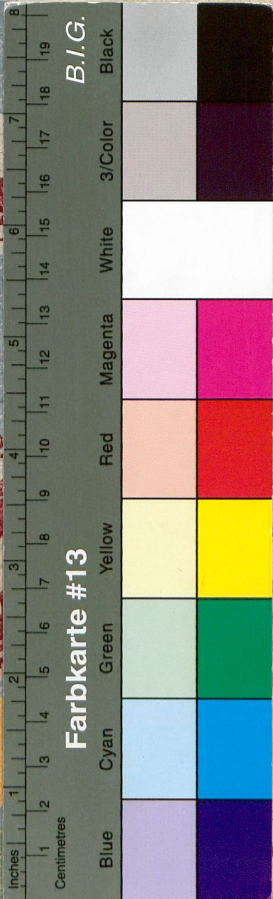
(x) Tob. IX. 8. (y) Lib. IV. Carminum, Od. 4. (z) in Exotericis Exercitationibus, Exercitatione 266. p. 763. seqq. (aa) in Notis Politicis ad Curtii Lib. VIII. cap. XI. p. 282. edit. Amstel. (bb) teste Curtio, loc. cit. (cc) Fuit & alius *Olaus Wormius* aequae celebritis, illius, quem Noster laudat, nisi fallor, nepos, cuius vita exponitur in Nov. Literar. Germ. 2. 1709. p. 334. seqq. (dd) De laruis virtutum in peculiaris Disputatione, sub praesidio M. Ge. Christoph. Bütneri egit Io. Wilhelmus Seydenschwanz.

111

de Virtutibus
hamentis ac
mulis.

II f
817

VI

VALEDICTORIO

III ATQVE POLITIORIS HVMANITATIS
HAVD EXPERTIS,

LI GOTTLOB

VORMII,

CHEMNICENSIS,

ERABILES DOMINI

TORES SCHOLAE

LII VIRI, QVI CHEMNICII

NOSTRI SVNT LVMINA,
AC MERITIS PRÆSTANTES,

VDITA NONA MATVTINA,
IOLAE AVDITORIO PRIMO,
E NOVEMBRIS SEPTIMO ET DECIMO,
TERESSE BENEVOLE VELINT,
MAGNO ROGAT OPERE

Daniel Müllerus,

Rect. Schol. Chemnic.

CHEMNICII,
RIS STOESSELIANIS A. MDCCXXXIX.

